

ویژگی‌های کتاب‌ها و مواد آموزشی

پیش‌دبستانی

مجموعه راهنماهای تولید کتاب‌های آموزشی - ۲۵

**ویژگی‌های کتاب‌ها
و مواد آموزشی
دوره‌ی پیش‌دبستانی**
راهنمای تولید کتاب‌های آموزشی برای
ناشران، نویسندگان و معلمان مؤلف

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی
آموزشی دفتر انتشارات کمک آموزشی

اطلبوا العلم من المهد الى الحد
پیامبر اسلام (ص)

مقدمه

با ورود به هزاره‌ی سوم میلادی، پیشرفت‌ها و تجربیات نوین آموزشی، این امکان را فراهم ساخته است که سخن گهربار پیامبر اسلام(ص)، «زگهواره تا گور دانش بجوی»، یا به عبارت دیگر «یادگیری مادام‌العمر»، مصداق عملی یابد. امروزه یادگیری به زمان حضور در مدرسه محدود نمی‌شود، بلکه همان‌طور که در گزارش کمیسیون بین‌المللی درباره‌ی آموزش برای قرن بیست و یکم با عنوان «یادگیری، گنج درون» (۱۹۹۵، Dolors) بیان شده است، یادگیری تمام جنبه‌های حیات انسان را دربرمی‌گیرد. تحقق چنین امر خطیری بدون بازاندیشی، بازسازی ساختارها و بازآفرینی مؤلفه‌های نظام آموزشی و زیرساخت‌های آن، بعید می‌نماید.

یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین منابع تحقق یادگیری مؤثر و پایدار در کشورمان، کتاب‌های آموزشی هستند. یادگیری اطلاعات از طریق کتاب، علیرغم گسترش اینترنت همچنان اهمیت خود را حفظ کرده است. (گانیه وریس، ترجمه‌ی مهجور، ۱۳۷۸).

کتاب‌های آموزشی توانسته‌اند، در کنار ابزار پیچیده و سریع توسعه یافته‌ی رسانه‌ای در سراسر نظام‌های آموزشی جهان همچنان اهمیت خود را حفظ کنند و به تحقق یادگیری در سطوح مختلف فراگیران پردازند. در حال حاضر، «سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش»، به عنوان یکی از مؤسسات بزرگ علمی، فرهنگی و

آموزشی کشور، در امر پژوهش، برنامه‌ریزی، تولید و ارزشیابی کتاب‌های آموزشی نقش عمده‌ای دارد. این سازمان، علاوه بر ساماندهی امور تولید و نشر کتاب‌های آموزشی، وظیفه‌ی راهنمایی و جهت‌دهی به دست‌اندرکاران امور چاپ و نشر، در راستای تولید کتاب‌های آموزشی مناسب و مورد نیاز نسل دانش‌آموزی، اولیاء، معلمان و کارشناسان آموزشی سراسر کشور را برعهده دارد. آنچه در مجموعه‌ی حاضر فراهم شده است، تلاشی مقدماتی برای نیل به این مقصد می‌باشد. امیدواریم با نظرات ارشادی و اصلاحی کلیه‌ی صاحب‌نظران تعلیم و تربیت، در گام‌های بعدی، این تلاش‌ها کامل‌تر شوند و به سمت تحقق هدف‌های متعالی و آرمانی نظام آموزشی کشور پیش روند.

دفتر انتشارات کمک آموزشی

صفحه	فهرست مطالب
۶	۱. اصول تولید کتاب و مواد آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستانی
۶	۱-۱. توجه به پرورش همه جانبه‌ی شخصیت کودک (رویکرد کل‌نگری)
۸	۱-۲. توجه به «کودک‌محوری» و فراهم کردن شرایط کشف برای کودکان
۸	۱-۳. توجه به بازی‌های هدف‌دار و هدایت‌شده به جای بازی‌های آزاد (آموزش غیرمستقیم)
۹	۱-۴. توجه به فرایند رشد شناختی کودک
۱۰	۱-۵. توجه به اصل درهم‌تنیدگی در آموزش
۱۲	۱-۶. یادگیری به شیوه‌ی تعاملی
۱۲	۱-۷. توجه به نقش مربیان به عنوان تسهیل‌کننده‌ی یادگیری
۱۴	۲. هدف‌های آموزش دوره‌ی پیش‌دبستانی
۱۴	۳. محورهای آموزش در دوره‌ی پیش‌دبستانی با توجه به هدف‌ها
۱۶	۴. مواد آموزشی در دوره‌ی پیش‌دبستانی
۱۷	۵. اجزای یک بسته‌ی آموزشی برای دوره‌ی پیش‌دبستانی
۱۷	۶. ویژگی‌های بسته‌ی آموزشی
۱۷	۷. هدف‌های بسته‌های آموزشی
۱۷	۸. ویژگی‌ها و معیارهای تولید بسته‌های آموزشی پیش‌دبستانی
۱۸	۹. انواع کتاب‌های آموزشی در دوره‌ی پیش‌دبستانی
۱۸	۹-۱. کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی برای کودکان
۱۸	۹-۱-۱. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب شعر کودک
۱۹	۹-۱-۲. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب قصه‌ی کودک
۲۰	۹-۱-۳. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب نقاشی کودک
۲۱	۹-۱-۴. ویژگی‌ها و معیارهای کاردستی کودک
۲۲	۹-۱-۵. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب بازی کودک
۲۳	۹-۱-۶. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب نمایش خلاق کودک
۲۵	۹-۱-۷. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب مشاهده‌ی کودک

- ۲۶ ۹-۱-۸. ویژگی‌ها و معیارهای گردش علمی کودک
- ۲۷ ۹-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب آزمایش کودک
- ۲۷ ۹-۱-۱۰. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب بحث و گفت‌وگوی کودک
- ۲۹ ۹-۲. کتاب‌های کار، تمرین و ارزشیابی کودکان
- ۲۹ ۹-۳. کتاب‌های توسعه‌ی مهارت‌های مربیان (راهنمای مربی)
- ۳۰ ۹-۴. کتاب‌های دانش‌افزایی مربیان
- ۳۰ ۱۰. ویژگی و معیارهای عمومی تولید کتاب‌های آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستانی

- فهرست منابع

۱۱. فهرست جداول

- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی از ویژگی‌های عمومی کتاب‌های دوره‌ی پیش‌دبستانی
- ۳۲
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های کار، تمرین و ارزش‌یابی کودکان دوره‌ی پیش‌دبستانی
- ۳۳
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های توسعه‌ی مهارت‌های مربیان (راهنمای مربی)
- ۳۴
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های دانش‌افزایی مربیان
- ۳۴
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی شعر کودک
- ۳۵
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی بازی کودک
- ۳۶
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی نقاشی کودک
- ۳۷
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی نمایش خلاق کودک
- ۳۸
- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در

۳۸	حوزه‌ی کاردستی کودک
	- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در
۳۹	حوزه‌ی مشاهده توسط کودک
	- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در
۴۰	حوزه‌ی گردش علمی توسط کودک
	- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در
۴۱	حوزه‌ی آزمایش توسط کودک
	- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در
۴۲	حوزه‌ی بحث و گفت‌وگو توسط کودک
	- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در
۴۳	حوزه‌ی قصه‌ی کودک
	- پرسش‌نامه‌ی ارزش‌یابی بسته‌ی آموزشی در حوزه‌ی
۴۴	پیش‌دبستانی

۱. اصول تولید کتاب و مواد آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستانی

دوره‌ی پیش‌دبستانی، سنین ۳-۶ سالگی را زیر پوشش قرار می‌دهد. آموزش این دوره با توجه به حساسیت آن، از اصول خاصی پیروی می‌کند. با توجه به آرای مربیان مشهور جهان، آموزش کودکان در این دوره، حداقل بر هفت اصل اساسی مبتنی است. این اصول عبارتند از:

۱. توجه به پرورش همه‌جانبه‌ی شخصیت کودک (رویکرد کل‌نگری).
 ۲. توجه به «کودک محوری» و فراهم کردن شرایط کشف برای کودکان.
 ۳. توجه به بازی‌های هدف‌دار و هدایت شده به جای بازی‌های آزاد (آموزش غیرمستقیم).
 ۴. توجه به فرایند رشد شناختی کودک.
 ۵. توجه به اصل درهم‌تنیدگی در آموزش.
 ۶. یادگیری به شیوه‌ی تعاملی.
 ۷. توجه به نقش مربیان به عنوان تسهیل‌کننده‌ی یادگیری.
- آشنایی با این اصول، به مربیان و تولیدکنندگان کتاب و مواد آموزشی کمک خواهد کرد که برنامه و مواد آموزشی را با توجه به این ملاحظات کلی، طراحی و تدوین کنند.

۱-۱. توجه به پرورش همه‌جانبه‌ی شخصیت کودک (رویکرد کل‌نگری)

توجه به ابعاد شخصیتی کودک و شناخت عمیق آن‌ها، و نیز آگاهی از راه‌ها و فنون گوناگون، به منظور کمک به رشد کودک در ابعاد اجتماعی، عاطفی، اخلاقی، جسمانی و عقلانی، از اهمیت زیادی برخوردار است. کودک، انسان کوچکی است که به آموختن و شخصیت‌سازی نیاز دارد. توجه به پرورش کل شخصیت کودک، مناسب‌ترین زمینه را برای طراحی، به‌کارگیری و ارزیابی مواد، و برنامه‌های آموزشی در دوره‌ی پیش‌دبستانی، فراهم می‌کند. ایجاد محیط یادگیری غنی با امکانات چند رسانه‌ای و متنوع

برای کل شخصیت کودک از طریق طراحی و تولید مواد آموزشی، و تنوع بخشیدن به این مواد، از مکتوب و غیرمکتوب، امکانپذیر است. تدارک محیطی غنی و پویا براساس نگرشی نو نسبت به کودک و توانایی‌هایش، و ارج نهادن به او، از طریق نظام آموزشی همه‌جانبه‌نگر و چند بعدی، می‌تواند زمینه‌ی رشد کودک را در ابعادی متفاوت فراهم کند.

کل‌نگری و توجه به پرورش ابعاد شخصیتی کودک ایجاب می‌کند، برنامه‌ی آموزشی بر پرورش مهارت‌های پایه‌ای یادگیری، مهارت‌های تفکر انتقادی، مفاهیم بین رشته‌ای، توجه به علاقه‌های کودکان و رشد فردی و اجتماعی آن‌ها تأکید داشته باشد. یادگیری این مفاهیم، مهارت‌ها و ارزش‌ها در پرورش همه‌جانبه‌ی شخصیت کودک مؤثر است [بازرگان، ۱۳۸۴: ۲۹، ۲۱ و ۲۳]. جدولی که در پی می‌آید، به تفصیل این مهارت‌ها، مفاهیم و فعالیت‌های مورد علاقه‌ی کودکان را نشان می‌دهد. تولیدکنندگان مواد آموزشی، با مراجعه به این جدول متوجه خواهند شد که چه ملاحظات و نکاتی را در تولید این آثار باید مدنظر قرار دهند.

مهارت‌های پایه‌ای یادگیری یا مهارت‌های فرایند تفکر	مشاهده، طبقه‌بندی، اندازه‌گیری، حل مسئله، برقراری ارتباط، پیش‌بینی، استنتاج، جمع‌آوری اطلاعات، ثبت و تفسیر یافته‌ها، فرضیه‌سازی، آزمایش کردن، تخیل، ساختن و...
مهارت‌های تفکر انتقادی	بیان اندیشه، تجزیه و تحلیل، ترکیب، کاربرد، ارزش‌یابی، خلق اندیشه.
مهارت‌ها و مفاهیم بین‌رشته‌ای	شهروندی، ارتباطات و رسانه‌ها، جشن‌ها، حمل و نقل، زمین، غذا، مسکن، آسمان، سواد خواندن، حساب کردن، آب و هوا، دولت، مردم، لباس، اعتقادات ما، خانواده، جامعه، شیوه‌ی معیشت.
فعالیت‌های مورد علاقه‌ی کودکان	بازی، ترانه، سرود و موسیقی، نقاشی و کاردستی، گردش علمی، کار گروهی، نمایش و تئاتر، شعر و سرود خواندن، قصه‌گویی و قصه‌خوانی.
مهارت‌های اجتماعی	سخن گفتن در برابر دیگران، برقراری ارتباط، تحمل دیگران، همکاری، کوشش در کارها، مشارکت‌پذیری، روحیه‌ی جمعی، محبت به دیگران، رفتار خوب.
رشد فردی	کنترل احساسات، کوشش در امور، بروز احساسات به شکل مثبت، انعطاف‌پذیری، شادی، خوب بودن.

۲-۱. توجه به «کودک محوری» و فراهم کردن شرایط کشف برای کودکان

امروزه، مهم‌ترین اصل در آموزش پیش‌دبستانی، کودک‌محوری است که در مقابل رویکردهای موضوع‌محوری و مربی‌محوری قرار دارد. رویکرد «کودک محوری»، رویکردی مبتنی بر توجه به نیازها، تفاوت‌ها و علایق

فردی کودکان است. خانم **مونته‌سوری**، از مربیان تعلیم و تربیت، معتقد بود که کودکان در یادگیری، دارای انگیزه‌ی ذاتی و خودجوش هستند. **پلودن** (۱۹۶۷) معتقد است، کودکان در سال‌های اولیه‌ی زندگی خود، فعال و مشتاق به کشف محیط هستند. رویکرد کودک‌محوری با نظریه‌ی «یادگیری از طریق عمل» مرتبط است. امروزه یادگیری از طریق فعالیت و تعامل با مربی، کودکان دیگر، محیط و اشیاء، مقبولیت جهانی دارد [کورتیس، ۱۹۸۸]. **دیویی** (۱۹۵۹) معتقد است، کودکان از طریق کشف و دست‌کاری در محیط، بهتر یاد می‌گیرند. البته، اگرچه لازم است که مربیان به نظریه‌ی کودک‌محوری توجه کنند، اما باید متوجه نقص‌های آن هم باشند. این نظریه معتقد است، بچه‌ها هرگاه خودشان فعالیت مورد علاقه‌ی خود را انتخاب کنند و در یادگیری، خود راهبر باشند، به شکل مؤثرتری یاد می‌گیرند.

واقعیت این است که نظریه‌ی دیویی، خیلی خوش‌بینانه است. پذیرش صرف این رویکرد بدان معناست که برنامه‌ی آموزشی، به‌طور کلی باید توسط کودکان ارائه شود و نیازی به برنامه‌ی از قبل طراحی شده نیست. **کوگان و کلی** (۱۹۸۷) در مطالعات خود به این نتیجه رسیده‌اند که همه‌ی یادگیری‌های کودکان، ناشی از کنجکاوی ذاتی آن‌ها کشف کردن نیست، بلکه برنامه باید شرایط را برای کشف کردن کودکان فراهم سازد؛ نه این که آن‌ها را به حال خود رها کند.

۳-۱. توجه به بازی‌های هدف‌دار و هدایت شده به جای بازی‌های آزاد (آموزش غیرمستقیم)

بازی در دوره‌ی پیش‌دبستانی، بخشی از برنامه‌ی آموزشی و درسی است. این موضوع بر مبنای تفکری شکل گرفته است که می‌گوید، بچه‌ها از طریق بازی‌های آزاد و خود ابتکار، به کشف محیط می‌پردازند. **روسو**،

فروبل، رابرت آون و مک‌میلان، همگی اذعان دارند، بازی اصل مهمی در یادگیری، به‌ویژه در دوران کودکی است. بچه‌ها از طریق بازی به تدریج مفاهیمی نظیر ارتباطات علی، شباهت‌ها و تفاوت‌ها، قضاوت، تحلیل، ترکیب، تصور کردن و فرایندها را یاد می‌گیرند.

اگرچه بازی‌های آزاد دارای منافع زیادی هستند و بخشی از برنامه‌ی پیش‌دبستان را تشکیل می‌دهند، اما تأکید بر بازی آزاد، با انتقادهای زیادی مواجه شده است. نخست آن‌که پژوهش‌ها نشان داده‌اند، بازی آزاد برخلاف آنچه قبلاً تصور می‌شد، رشد شناختی کودکان را به بالاترین حد ممکن نمی‌رساند. اصولاً فعالیت‌های چالش برانگیز در بازی‌های آزاد کودکان چندان زیاد نیست. آن‌ها بیش‌تر به انجام فعالیت‌های تکراری تمایل دارند [سیلو، روی و مک‌اینتایر، ۱۹۸۰]. از سوی دیگر، مربیان در بازی‌های آزاد، بسیار راحت، مشغول به کار خود، و بی‌توجه به مسائل کودکان و نیازهای آن‌ها هستند. در این شیوه، گفت‌وگو بین بچه‌ها با یکدیگر و با بزرگ‌ترها محدود است. کودکان، گاه پشتکار لازم را به خرج نمی‌دهند و تعامل بین آن‌ها و بزرگ‌ترها بسیار ناچیز است [مید و وکاش‌دان، ۱۹۸۸]. بدین لحاظ، **بازی باید از قبل طراحی شده و هدف‌دار باشد، کودکان را به چالش وادارد و زمینه‌ی تعامل آن‌ها را با یکدیگر و نیز با مربیان فراهم کند.**

۴-۱. توجه به فرایند رشد شناختی کودک

منظور از این اصطلاح آن است که کودک در جریان رشد خود تا رسیدن به تفکر منطقی و رسمی، از فرایندهای خاصی عبور می‌کند. مطالعات بالینی **پیاژه**، به روشن شدن این فرایند کمک کرد: کودکان از بدو تولد تا دو سالگی، در مرحله‌ی حسی - حرکتی هستند و بعد، وارد مرحله‌ی پیش‌مفهومی می‌شوند (۲-۷ سالگی). از ۷-۱۲ سالگی وارد

مرحله‌ی عینی و از ۱۲ سالگی به بعد، وارد مرحله‌ی تفکر منطقی و انتزاعی خواهد شد. براساس این نظریه، کودک برای حرکت از یک مرحله به مرحله‌ی بعد، باید آمادگی لازم را کسب کند و نباید او را وادار کرد که وارد سطوح بالاتر شناختی شود؛ مگر آن‌که به سن رسش یا آمادگی رسیده باشد.

امروزه انتقادهایی بر نظریه‌ی پیاژه وارد شده است. **دونالدسون** (۱۹۷۸) معتقد است که قدرت تفکر منطقی کودکان بسیار پائین ارزیابی می‌شود. نظریه‌ی آمادگی پیاژه موجب شده است که برنامه‌ی درسی دوره‌ی پیش‌دبستان، فاقد ساختاری مناسب، به منظور سرعت بخشیدن به پیشرفت شکل‌گیری ساخت‌های مفهومی شود. به عبارت دیگر، نظر پیاژه نوعی تفکر خودمرکزگرایی را در کودکان تقویت می‌کند. به اعتقاد **برونر** (۱۹۷۴) نیز، توجه به رشد کودک لازم است، اما کافی نیست. نظریه‌ی پیاژه به ماهیت دانش توجه نکرده است. آموزش کودکان در سال‌های اولیه نیازمند توجه به دانش پایه‌ی کافی و محکم است.

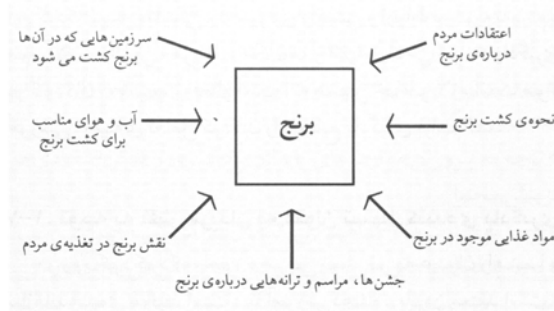
۵-۱. توجه به اصل درهم‌تنیدگی در آموزش

مقصود از درهم‌تنیدگی، سازماندهی محتوا پیرامون موضوعات وسیع، مسئله‌های مهم یادگیری، تلفیق حوزه‌های نوین با رشته‌های علمی، (برای مثال آموزش ترافیک با موضوعات مدنی)، تلفیق آموزش مهارت‌های پایه‌ای یادگیری و تفکر خلاق، موضوعات گوناگون درسی و یا تلفیق رشته‌های علمی با یکدیگر است [معافی و ملکی، ۱۳۷۵]. رویکردهای درهم‌تنیدگی ممکن است، بین‌رشته‌ای و یا فرارشته‌ای باشند. در رویکرد بین‌رشته‌ای، محتوا حول و حوش موضوعات مشترک بین دو یا چند علم، سازماندهی می‌شود. برای مثال، محیط‌زیست که موضوع

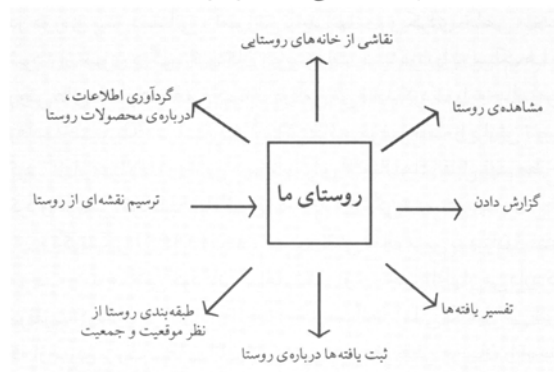
مشترک بین علوم تجربی، جغرافیا، زیست‌شناسی و یا شیمی محیطی است، از منظر این علوم مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

در رویکرد فرارشته‌ای تلاش می‌شود، از طریق محتوای برگرفته از علوم متفاوت، فرد به هدف‌های فرایند تفکر و یا مهارت‌های پایه‌ای یادگیری و تفکر خلاق دست یابد. برای مثال، جانور مفهومی برگرفته از علم زیست‌شناسی است. مربی سعی می‌کند، نوآموزان ضمن مطالعه‌ی یک جانور، به هدف‌هایی نظیر مشاهده، گردآوری اطلاعات، طبقه‌بندی، ثبت و تفسیر یافته‌ها و استنتاج دست یابند. این هدف‌ها، فراتر از مفاهیم رشته‌ای نظیر حقایق، اصول و تعاریف درباره‌ی جانوران است. مثال‌های زیر، به روشن شدن این دو رویکرد کمک می‌کنند:

نمودار ۱. مثالی از رویکرد بین‌رشته‌ای

نمودار ۲. مثالی از رویکرد فرارشته‌ای

اساس رویکرد بین رشته‌ای و یا فرارشته‌ای، بیش‌تر بر این فرض مبتنی است که کودکان در مرحله‌ی تفکر عینی، قادر به تفکیک علوم براساس موضوعات گوناگون نیستند و یادگیری آن‌ها، بیشتر کل‌گرایانه است. جریان آموزش باید کودکان را به مهارت‌های فرایند تفکر از طریق موضوعات علمی آشنا کند. **بروس** (۱۹۸۷) اعتقاد دارد، در دوره‌ی پیش‌دبستانی باید تلاش شود که هر موضوع یادگیری، در کنار موضوعات گوناگون چیده شود. البته این بدان معنا نیست که ارتباط منطقی بین اشیا نادیده گرفته شود، بلکه تلفیق باید از قاعده‌ای معنی‌دار پیروی کند.

۶-۱. یادگیری به شیوه‌ی تعاملی

کودکان پیش‌دبستانی، به شیوه‌ی واکنشی و ارتباط دوسویه با مردم، هم‌سالان، والدین، مربیان، مکان‌ها و اشیا، یاد می‌گیرند. یادگیری در کودکان به شیوه‌ی فعال است. به همین خاطر لازم است مواد آموزشی، زمینه‌ی تعامل کودکان را با منابع یادگیری فراهم کنند.

۷-۱. توجه به نقش مربیان به عنوان تسهیل‌کننده‌ی یادگیری

در رویکرد کودک‌محور، مربی بیش‌تر به عنوان راهنما و سازمان‌دهنده‌ی محیط است، تا آموزش دهنده. **پلودن** معتقد است، کار مربی هدایت کودک از کشفی به کشف دیگر است. به اعتقاد وی، در دوره‌ی پیش‌دبستانی، آموزش نباید تنها به رویکردی خاص منجر شود. از سوی دیگر، کودکان موضوعات گوناگون را به سبک‌ها و روش‌های متفاوت یاد می‌گیرند. در آموزش نباید کودک را به حال خود رها ساخت، بلکه باید به وی آموزش داد و موضوعات را برایش تبیین کرد. از او

سؤالات اساسی پرسید، برای او مثال‌های قابل فهم مطرح کرد و کوشش کرد تا به «یادگیری» در حد «چیرگی» دست یابد.

ویگوتسکی (۱۹۶۲) معتقد است، نقش فعال مربی به میزان زیادی موجب رشد عقلانی کودکان خواهد شد. او همچنین اظهار می‌دارد که موفقیت کودکان در انجام وظایف و حل مسئله، زمانی تکمیل می‌شود که از سوی بزرگ‌ترها به آنان کمک شود. **برونر** نقش مربیان را ایجاد داربست یادگیری برای کودکان می‌داند و معتقد است، ایجاد این داربست، تا زمانی که کودکان به یادگیری مستقل دست نیافته‌اند، لازم است از سوی بزرگ‌ترها رعایت شود.

از این بحث نتیجه گرفته می‌شود، در فرایند یادگیری کودکان پیش‌دبستان، مربیان باید از رویکردی سازماندهی شده و دارای ساختار پیروی کنند. از روش‌های متفاوت در یادگیری بهره ببرند، کودکان را با چالش‌های اساسی اما متناسب با سطح خود مواجه سازند، و در جریان یادگیری، در زمان مناسب دخالت کنند [ایهم، ۲۰۰۵].

می‌توان از اصول مطرح شده، در برنامه‌ریزی و تولید مواد آموزشی بهره جست. لازم است مربیان و تولیدکنندگان مواد آموزشی برای دوره‌ی پیش‌دبستانی، در تولید این مواد ملاحظات را که در پی می‌آیند، مورد توجه قرار دهند:

- بهره‌گیری از رویکرد چندرسانه‌ای (مکتوب و غیرمکتوب) در قالب بسته‌های یادگیری.
- توجه به پرورش مهارت‌های پایه‌ای یادگیری و تفکر انتقادی در گزینش محتوا.
- توجه به مهارت‌ها و مفاهیم بین‌رشته‌ای در گزینش محتوا.

- توجه به فعالیتهای مورد علاقه‌ی کودکان در طراحی مواد آموزشی، نظیر سرود و موسیقی، نقاشی و کاردستی، بازی، کار گروهی، نمایش و تئاتر، شعر و قصه.
- تقویت همه‌جانبه‌ی شخصیت کودکان.
- فراهم آوردن شرایط کشف کردن برای کودکان از طریق مواد آموزشی.
- هدفدار بودن بازی‌های آموزشی طراحی شده در مواد آموزشی، و ایجاد زمینه‌ی تعامل کودکان با یکدیگر، با بزرگ‌ترها، اشیا و پدیده‌ها.
- توجه به ایجاد دانش پایه و کافی در کودکان به وسیله‌ی فعالیتهای یادگیری برای کودکان پیش‌دبستان، ضمن توجه به جریان رشد شناختی آنها.
- تسهیل و تسریع فرایند رشد منطقی در کودکان به وسیله‌ی مواد آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستان.
- ضرورت توجه به یادگیری کل‌گرایانه و درهم تنیدگی محتوا پیرامون مفاهیم وسیع و هدف‌های تربیتی در طراحی آموزشی.
- تدوین محتوای آموزشی به گونه‌ای که مربیان را به دخالت در فرایند یادگیری در زمان مناسب وادارد و از روش متنوع در فرایند یادگیری برخوردار باشد.
- طراحی و تدوین مواد آموزشی با توجه به شیوه‌ی پروژه‌های فعالیت‌محور، بازی‌محور و کودک‌محور اما با رویکرد کل‌گرایانه، با توجه به فعال بودن کودکان.
- توجه به نیازهای کودکان در تولید مواد آموزشی.
- فراهم کردن زمینه برای ایجاد یادگیری به شیوه‌ی تعاملی (برای مثال، تعامل کودکان با یکدیگر، مربی، محیط و اشیا).

۲. هدف‌های آموزش دوره‌ی پیش‌دبستانی

- شناخت خود و اجزای بدن به عنوان موجودی رشدکننده و مهارت در استفاده از حواس.
- ایجاد مهارت‌های اولیه‌ی زبانی.
- توسعه‌ی توانایی‌های حسی - حرکتی.
- توجه به محافظت اندام‌ها (بهداشتی، ایمنی و تغذیه‌ای).
- شناخت محیط‌زیست و توجه به زیبایی‌های آن و نیز مراقبت از طبیعت.
- درک مفاهیم پایه در علوم و ریاضی.
- پرورش مهارت‌های فرایند تفکر نظیر مشاهده، طبقه‌بندی و اندازه‌گیری.
- پرورش مهارت‌های تفکر انتقادی نظیر تجزیه و تحلیل‌های ساده و ترکیب.
- آشنایی با خانواده، محیط اطراف، جامعه، قوانین و مقررات.
- پرورش ذوق هنری و درک زیبایی‌ها (بیان زیبایی‌ها، طراحی، نقاشی، رنگ‌آمیزی، ساختن و...).
- پرورش مهارت‌های زندگی نظیر: توانایی در تصمیم‌گیری، توانایی در ایجاد روابط بین افراد و توانایی در خودگردانی.
- شناخت کشور و نمادهای آن.
- شناخت خداوند از طریق نشانه‌های خلقت و آشنایی با نمادهای دینی.

۳. محورهای آموزش در دوره‌ی پیش‌دبستانی با توجه به

هدف‌ها

- رشد فردی، اجتماعی و عاطفی: دادن فرصت به کودکان برای انطباق با محیط کودکستان، شناخت محیط اطراف کودکستان، شناخت راه

خانه به کودکستان، خانواده، فامیل، همسایه‌ها، مشاغل مردم، آداب و رسوم، جشن‌ها، تعطیلات مهم، انواع لباس، همکاری با افراد گروه بازی، قبول مسئولیت، هم‌دردی، توجه به مقررات، محبت کردن، تحمل دیگران، فرو خوردن خشم، بازی با دیگران، رعایت نوبت در بازی، گوش دادن به حرف مربی و والدین و احترام به والدین.

● **دانش درباره‌ی خود، محیط اطراف و جهان:** دادن فرصت به کودکان برای شناخت و به‌کارگیری حواس گوناگون، شناخت اندام‌ها، شناخت نیازهای بدن، حفاظت از بدن، شناخت پدیده‌های طبیعی موجود در محیط زندگی کودک نظیر گیاهان، جانوران، کوه‌ها، رودها، آب‌ها، دریاچه‌ها، دریا، هوا، تغییرات شبانه‌روز، بیابان، حفاظت از محیط‌زیست، شناخت آلوده‌کننده‌ها، شناخت پدیده‌های انسان‌ساز مانند خانه، مدرسه، درمانگاه، اداره‌ی پلیس و وظایف آن‌ها، شناخت روستا، شهر، کشور، و نیز شناخت وسایل فناوری نظیر وسایل حمل‌ونقل، گرم‌کننده‌ها و خنک‌کننده‌ها و همچنین وسایل ارتباطی مانند تلفن، تلفن همراه، رادیو و تلویزیون.

● **مهارت‌های زبانی و زبان بصری:** دادن فرصت به کودکان برای شناخت صداها، بررسی شنیده‌ها، درک معنای شنیده‌ها، بیان نظرات و احساسات از طریق جملات کوتاه، سخنگویی در برابر جمع، بیان کلمات، بیان احساسات به کمک حرکات دست، چهره و...، ترسیم نقطه، خط کوتاه، خط تیره، خط افقی، عمودی، گرد و چهارگوش، ترسیم صداها و شناخت شکل صداها در کلمه.

● **دانش ریاضی:** دادن فرصت به کودکان برای شناخت ابعاد فضای ریاضی، مهارت در اندازه‌گیری، درک شکل‌های ساده‌ی ریاضی، اعداد و الگوها، از طریق فراهم کردن زمینه‌های مناسب که امکان کشف، یادگیری، تمرین و عمل را برای بچه‌ها فراهم کند.

- **مهارت‌های عقلانی و تفکر خلاق:** دادن فرصت به کودکان برای مشاهده کردن، اندازه‌گیری، دسته‌بندی، طبقه‌بندی، درک شکل اشیا، مرتب کردن، درک توالی، حدس زدن، درک روابط، جمع‌آوری اطلاعات، آزمایش‌های ساده، تفسیر، نتیجه‌گیری، تجزیه و تحلیل، ترکیب قضاوت، داوری، استدلال، پیش‌بینی و...
- **بهداشت و ایمنی:** دادن فرصت به کودکان برای شناخت بیماری‌ها، علل بیماری‌ها، پیشگیری از بیماری‌ها، ایمنی در خانه و نیز هنگام بازی در کوچه، پارک، مدرسه، عبور از خیابان، محل شنا، جنگل، حاشیه‌ی رودخانه و کار با اشیای تیز و برنده.
- **مهارت‌های زندگی:** دادن فرصت به کودکان برای مواجهه شدن با مسئله، تصمیم‌گیری و نحوه‌ی حل مسئله، برقراری ارتباط مؤثر با دیگران، شناخت خطرات محیطی، خودگردانی و حل مشکلات خود و دیگر کودکان.
- **ذوق هنری و زیبایی‌شناسی:** دادن فرصت به کودکان برای درک و بیان زیبایی‌ها، نقاشی از پدیده‌ها، رنگ‌آمیزی، شکل دادن و ساختن اشیا با کاغذ، گل، خمیر، خواندن سرود، حفظ کردن شعر، بیان داستان، شناخت وسایل تولید صداهای مطلوب، نمایش و بازی.
- **رشد جسمانی:** دادن فرصت به کودکان برای انجام مهارت‌های ظریف حرکتی و افزایش آگاهی آن‌ها درخصوص این‌که اندام‌های بدن چگونه کار می‌کنند و برای این‌که سالم باشند، به چه چیزی نیاز دارند.
- **دین و ارزش‌ها:** دادن فرصت به کودکان برای شناخت خدا با استفاده از آیات و پدیده‌های طبیعی، پاسخ به سؤالات کودکان با بیان ساده، معرفی ساده و اجمالی قرآن، ذکر داستان‌هایی از قرآن، بیان نحوه‌ی رابطه‌ی خدا با انسان از طریق افراد برگزیده، ذکر داستان‌های ساده از

پیامبر و امامان، حفظ آیات و سوره‌های کوچک قرآن، و آشنا کردن کودکان با مکان‌ها و روزهای مقدس.

۴. مواد آموزشی در دوره‌ی پیش‌دبستانی

مواد آموزشی در دوره‌ی پیش‌دبستانی ممکن است، در قالب بسته‌های آموزشی و یا کتاب‌های آموزشی گوناگون تولید شود. یک بسته‌ی آموزشی، مجموعه‌ای از مواد آموزشی و فعالیت‌های یادگیری است که در ارتباط با زمینه‌ی محتوایی وسیعی تهیه می‌شود.

آنرو برای بسته‌ی آموزشی پنج ویژگی برشمرده است:

- تأکید بر انفرادی شدن آموزش.
- سازماندهی مواد و فعالیت‌ها با توجه به مفاهیم وسیعی که در درون بخش‌های هم‌بسته و قابل نظم‌دهی موضوع آموزشی دیده می‌شود.
- بیان صریح هدف‌ها و انتظارات آموزشی.
- ارائه‌ی انواع گوناگون مواد یادگیری چندرسانه‌ای.
- پیش‌بینی فعالیت‌های متفاوت یادگیری، به‌ویژه کنش‌های متقابل نوآموز - نوآموز؛ مربی - نوآموز و مربی - مربی.

۵. اجزای یک بسته‌ی آموزشی برای دوره‌ی پیش‌دبستانی

اجزای یک بسته‌ی آموزشی، شامل کتاب راهنمای مربی، کتاب ثبت مشاهده و بازبینی پیشرفت کودک، کارت فعالیت، کارت‌های قصه‌گویی، عکس‌های مستند، نگاره‌ها، کتاب کاربرگ کودک، نوار قصه‌گویی، نوار موسیقی، فیلم ویدئویی، کتاب‌ها و فیلم‌های پشتیبان در حوزه‌های گوناگون هنر و علم و معرفی کتاب‌های مرجع در هنر و علم برای کودکان است [بازرگان، ۱۳۸۴]. در این‌جا، تنها معیارها و ویژگی‌های تولید مواد مکتوب آموزشی برای دوره‌ی پیش‌دبستانی مورد مطالعه قرار می‌گیرند.

۶. ویژگی‌های بسته‌ی آموزشی

مجموعه نرم‌افزارهای آموزشی کارآمد که یک سیستم کامل از فعالیت‌های یادگیری را عرضه می‌کنند، بسته‌ی آموزشی را تشکیل می‌دهند.

۷. هدف‌های بسته‌های آموزشی

- انفرادی کردن آموزش و پرورش استعدادها و توانمندی‌های بالقوه‌ی نوآموزان.
- علمی کردن ارزش‌یابی از آموخته‌های نوآموزان.
- تعمیق یادگیری.
- راهنمایی مربی در تدریس و طراحی آموزشی و درسی.

۸. ویژگی‌ها و معیارهای تولید بسته‌های آموزشی پیش‌دبستانی

- ارتباط با برنامه‌ی درسی مصوب و اصول آموزش و پرورش در دوره‌ی پیش‌دبستانی.
- فراهم کردن زمینه برای رشد چندبعدی کودک.
- هماهنگی اجزای بسته‌ی آموزشی با یکدیگر.
- متناسب بودن با شرایط بومی و محلی.
- فراهم کردن فرصت‌های یادگیری مناسب برای کودکان از طریق سبک‌های گوناگون یادگیری.
- توجه به رویکرد تلفیقی و انعطاف‌پذیر، به جای تأکید بر رشته‌های مجزا.
- قابل یادگیری بودن فعالیت‌ها و فعال کردن کودکان در جریان تولید.
- برخورداری از امکانات متنوع دیداری، شنیداری و مکتوب.

- در نظر گرفتن امکانات ثبت، مشاهده و بازیابی پیشرفت کودک در فرصت‌های یادگیری و یا امکانات متنوع.
- امکان دریافت بازخورد، به منظور استفاده در فعالیت‌های بعدی.
- مرتبط بودن با علاقه‌های کودکان.
- توجه به پرورش مهارت‌های فرایند تفکر و مهارت‌های تفکر انتقادی.
- تناسب فعالیت‌ها با توانایی کودکان پیش‌دبستان.

۹. انواع کتاب‌های آموزشی در دوره‌ی پیش‌دبستانی

کتاب‌های آموزشی دوره‌ی پیش‌دبستانی را می‌توان به چهار گروه تقسیم کرد:

۱. کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی برای کودکان.
۲. کتاب‌های کار، تمرین و ارزشیابی کودکان.
۳. کتاب‌های توسعه‌ی مهارت‌های مربیان (راهنمای مربی).
۴. کتاب‌های دانش‌افزایی مربیان.

۹-۱. کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی برای کودکان

در این کتاب‌ها، برنامه‌های آموزشی در قالب فعالیت‌های متناسب با کودکان ارائه می‌شوند و مربی با استفاده از این کتاب‌ها، مفاهیم مستتر در آن‌ها را به کودکان منتقل می‌کند. مجموعه‌ی کتاب‌های قصه، شعر، بازی، کاردستی، نمایش خلاق، نقاشی، مشاهده، گردش علمی، بحث و گفت‌وگو و اجرای آزمایش در این مجموعه می‌گنجند.

۹-۱-۱. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب شعر کودک

کتاب شعر کودک، عبارت است از اثری که در آن احساس، عاطفه و اندیشه‌های شاعر به گونه‌ای از راه کاربرد زبان و با استفاده از عناصر شعری از نوع احساس و عاطفه، خیال‌انگیزی، موسیقی شعر، شکل و ساختار، به زبان کودکان بیان شده باشد. ویژگی‌ها و معیارهای شعر کودک بدین قرار است:

- سادگی و بهره‌گیری از واژگان کودکان.
- کوتاهی شعر و قابل حفظ بودن آن.
- پرهیز از انباشت اطلاعات و حرف‌های پراکنده.
- استفاده از زبان ایجاز و چکیده‌گویی.
- خیال‌انگیز بودن و استفاده از تشبیه‌های حسی.
- شخصیت بخشیدن به اشیا و امور.
- رعایت موسیقی در شعر کودک، نظیر رابطه‌های آوایی کلام، از نوع وزن عروضی و هجایی، قافیه، ردیف، تکریر و واج‌آرایی.
- داشتن حس برانگیزانندگی.
- ارتباط با دنیای بچه‌ها و چیزهایی که آنان هر روزه با آن سروکار دارند.
- رعایت ساختار در شعر یا هماهنگی و پیوستگی عمودی و افقی.
- برخورداری از محتوای آموزشی.

- کمک به کودک در مراحل رشد.
- استفاده از بیان ظریف، هنرمندانه و کاملاً غیرمستقیم.
- رعایت تناسب در کاربرد عناصر شعری و شناخت مخاطب.
- نوآوری، نوجویی و تحریک حس کنجکاوی کودکان، به منظور کشف جهان اطراف خود.

۲-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب قصه‌ی کودک

قصه یا داستان نوشته‌ای است که در آن نویسنده، فکر، احساس و باور خود را در قالب روایتی داستانی به خواننده ارائه می‌کند. قصه می‌تواند کاملاً جنبه‌ی تخیلی و غیرواقعی داشته باشد و یا واقعیات زندگی در آن با رنگ و بوی تخیل نویسنده تجلی یابد. معمولاً آنچه باعث کشش و جذابیت قصه می‌شود، ماجرا و رویدادهای آن و مفهوم اصلی و پیام نویسنده است که باید به صورت غیرمستقیم در اثر آورده شود. ویژگی‌ها و معیارهای قصه‌ی کودک بدین قرار است:

- داشتن طرح یا به عبارت دیگر، آغاز، میانه و پایان داستان.
- داشتن موضوع و مرتبط بودن با حیطه‌های تربیتی.
- داشتن درونمایه یا محتوای اصلی.
- داشتن زاویه‌ی دید.
- توجه به شخصیت‌پردازی.
- صحنه‌سازی در زمان و مکان.
- فضا‌سازی به منظور آشنایی با جو داستان و بیان ویژگی‌های روحی و روانی شخصیت‌ها.
- بیان روابط به شکل منطقی و علت و معلولی.
- حقیقت‌مانندی یا تطابق تجربه‌ی مطرح شده در اثر، با ذهنیت مخاطب.
- برخورداری از لحن و گفت‌وگو.

- تقویت حس باورپذیری در خواننده.
- نمود عنصر تخیل به گونه‌ای که مخاطب را به شکل پویا با اثر پیوند دهد و او را باری کند، تا فضاهای ذهنی و تفکر نویسنده را دریابد و با آن‌ها ارتباط برقرار سازد.
- آموزش به شیوه‌ی غیرمستقیم.
- پرهیز از پراکندگی مفهوم.
- رعایت اصول نوشتاری نظیر سادگی، زیبایی و غنی‌سازی زبان.
- هماهنگی سنی با مخاطب به لحاظ طرح درونمایه و موضوع.

۳-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب نقاشی کودک

- به شکلی که کودک برای بازآفرینی وقایع، پدیده‌ها و مفاهیم در تأثیر از ادراکات خود ترسیم کند، نقاشی کودک می‌گوییم. به طوری که ویژگی‌ها و معیارهای تولید آن بدین قرار است:
- فراهم کردن امکان برای ترسیم شکل توسط خود کودک.
 - به‌کارگیری اندیشه‌ها، احساسات و عواطف کودک در ترسیم نقاشی.
 - بیان وقایع، پدیده‌ها، موضوعات و مفاهیم به وسیله‌ی شکل ترسیم شده.
 - رعایت آزادی عمل و انتخاب برای کودک.
 - رعایت تناسب سنی کودک در طراحی فعالیت (رعایت سطح درک، توان کاری و تمایل کودک).
 - پرهیز از ارائه‌ی کلیشه و الگو.
 - فراهم کردن زمینه‌ی مناسب برای بروز خلاقیت و امکان واگرایی موضوع.

۴-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کاردستی کودک

به اشیای حجمی که کودک متأثر از افکار، احساسات و یا تمایلات خود می‌سازد، کاردستی می‌گویند. (حجم، دارای طول، عرض و ارتفاع است و نور نقش تعیین‌کننده‌ای در بیان شکل آن دارد). ویژگی‌ها و معیارهای تولید آن بدین قرار است:

● **شیء توسط کودک ساخته می‌شود:** کودکان موضوعی را در ذهن خود مجسم می‌کنند، ابزار و موادی را گرد می‌آورند و براساس طرحی که در ذهن دارند، شیء را می‌سازند. همین فرایند ساخت‌وساز است که در کاردستی مورد توجه است. برای مثال، فقط بریدن کاغذ، کاردستی محسوب نمی‌شود.

● **حجم ساخته شده، زائیده‌ی ادراکات، فنون و مهارت‌های دستی کودک است:** دست ساخت‌های کودک از دو منظر قابل ملاحظه‌اند:

۱. **بعد بیانی:** کودک زمانی که دست به ساخت‌وساز می‌زند، آنچه در ذهن خود مجسم می‌کند را به اجرا و خلق می‌رساند.

۲. **توان فنی و مهارتی کودک:** منظور، توان و مهارتی است که به کودک کمک می‌کند، تا دست‌ساخته‌هایش هرچه بیش‌تر به ذهنیت او نزدیک باشند.

تذکر: نباید فراموش کرد که آموزش فنون و مهارت‌ها به منظور تقویت بیان کودک هستند و به تنهایی ارزش‌چندانی ندارند.

● **توجه به آزادی عمل کودک:** کودک چه در مرحله‌ی طراحی ذهنی و چه در مرحله‌ی ساخت، باید آزادی عمل داشته باشد. این کودک است که تصمیم می‌گیرد چه بسازد و چگونه بسازد. لازم به ذکر است، دادن موضوع، تعیین نحوه‌ی انجام فعالیت و... باید به گونه‌ای باشد که آزادی عمل، از کودک گرفته نشود.

- **تناسب فعالیت با ویژگی‌ها و توانایی‌های سنی کودکان:** فعالیت کاردستی باید از سه جنبه‌ی: مهارتی (توانایی انجام)، رشد ذهنی (درک) و رشد عاطفی (جذابیت)، با سن کودک متناسب باشد. کودکان فعالیت‌های خیلی ساده را که در آن احساس بی‌هودگی کنند، چندان دوست ندارند. از طرف دیگر، فعالیت دشوار، آنان را مأیوس و دلزده می‌کند. توجه به اصل «ساده به مشکل» و رعایت پیش‌نیازها در ارتقای توانایی‌های کودکان بسیار مهم است (مهارت‌ها باید به تدریج و با برنامه تقویت شود). موضوع کار باید در ظرف ادراک کودک جا بگیرد و کودک، درک و تصویر متناسب با سن خود را از آن داشته باشد. در نهایت، رابطه‌ای که فعالیت با عاطفه و تمایلات کودک برقرار می‌کند، موجب جذابیت آن می‌شود و کودک ناخودآگاه، به انجام فعالیت ترغیب می‌شود.
- **فراهم آوردن زمینه‌ی مناسب، برای بروز خلاقیت:** در سال‌های قبل از دبستان، کودکان از فعالیت‌هایی که به کشف مواد و لوازم هنری منجر می‌شود، لذت می‌برند. بنابراین، باید به کودکانی که سرگرم چنین اکتشافی هستند، فرصت داده شود، تا کار خود را بدون دخالت بزرگ‌ترها دنبال کنند و نیاز خلاقه‌ی ذاتی خود را برآورده سازند.
- **پرهیز از ارائه‌ی الگو و کلیشه:** ارائه‌ی کلیشه‌های ذهنی و الگوهای عملی، با توجه به این موضوع که میزان تجربه‌های کودکان کم است، می‌تواند بروز خلاقیت را آسیب‌پذیر کند. بنابراین باید فرصت داد تا همه‌ی کودکان، ساختن را تجربه کنند.

۵-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب بازی کودک

به کلیه‌ی فعالیت‌هایی که کودک از روی میل و رغبت و با شور و اشتیاق انجام می‌دهد، بازی گفته می‌شود. بازی دارای قانون و مقررات است، ولی تحمیلی نیست، و نیز فعالیتی است که عنصر تفریح در آن

موجود و دارای شرط مطلوب باشد (شرط مطلوب شرطی است که انجام آن از کودک خواسته شده است). ویژگی‌ها و معیارهای آن بدین قرار است:

- متناسب بودن بازی با ویژگی‌ها، نیازها و توانایی‌های کودکان.
- هماهنگی بین اندام‌های گوناگون بدن و پرورش مهارت‌های حسی - حرکتی (راه رفتن، دویدن، پرتاب کردن، دویدن و...).
- توجه به تقویت دقت و تمرکز و عکس‌العمل به موقع و پرورش خلاقیت: لازم است بازی، علاوه بر تقویت دقت و تمرکز، زمینه‌های رشد خلاقیت، اعتماد به نفس، تصمیم‌گیری فردی، نگاه تازه و جدید به دنیای اطراف، کشف و حل مسئله و پاسخ به موقع و... را فراهم آورد.
- دارا بودن تعبیر منطقی (معنی و مفهوم): لازم است فعالیت‌ها و رفتارهای موجود در بازی، تعبیر منطقی داشته باشند. برای مثال، در بازی گرگم به هوا، وجود تعبیر منطقی گرگ و گوسفند دلیل تعقیب و گریز آن دو است.
- وجود رابطه‌ی منطقی بین بخش‌های متفاوت بازی: این بخش، موجب درک و عملکرد خوب کودک و انسجام و جذابیت بازی می‌شود؛ مانند ارتباط و هماهنگی که بین گفتن نام پرنده و کلمه‌ی پر و بالا بردن دست در بازی «کلاغ‌پر» وجود دارد.
- پرهیز از ارائه‌ی روش‌های نامناسب در برخورد با کودکان ناموفق: بازی باید به گونه‌ای طراحی شود که بر اعلام برنده و بازنده، تأکید زیادی نشود. طراح بازی باید به این نکته توجه کند که کودکی که توان انجام درست فعالیت را ندارد، نباید به مدت طولانی از بازی اخراج شود، تا فرصت کسب مهارت را از دست ندهد. پیشنهاد می‌شود، در صورت موفق نشدن یا باخت کودک، نقش جدیدی به او داده و یا انجام فعالیتی به او واگذار شود.

۶-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب نمایش خلاق کودک

این کتاب‌ها نیازهای کودکان را با کمک خودشان، به شکل مفهومی و در قالب نمایش و به صورت غیرمستقیم آموزش می‌دهند. نمایش خلاق، تمرینی برنامه‌ریزی شده برای یادگیری کودک و وسیله‌ای برای بیان آزادانه‌ی نظرات، احساسات و رفتارهای اوست. همچنین، فعالیتی لذت‌بخش است که در آن کودکان، به واسطه‌ی حرکت، پانتومیم، بدیهه‌گویی، نقش بازی کردن و شخصیت‌پردازی، به طور تجربی مفاهیم و مهارت‌های مورد نظر را می‌آموزند.

نمایش خلاق، راهی برای آمیزش هنر و آموزش، و به منزله‌ی شیوه‌ی مطلوب یادگیری است که در عین حال، باعث رشد شخصیت و پرورش ذهن و خلاقیت کودکان می‌شود. در نمایش خلاق، ساخت یک قصه یا نمایش در سطح حرفه‌ای و مطلوب، مورد نظر نیست، بلکه کیفیت مسیری که کودک به همراه مربی طی می‌کند و مشارکت او در تمام مراحل مورد نظر است. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب نمایش خلاق کودک بدین قرار است:

● **فعالیت مطابق با تعریف نمایش خلاق باشد:** نمایش خلاق، روندی علمی و کاری گروهی توسط کودکان است که در آن مربی، با تشخیص توانایی‌ها و نیازهای کودکان و با کمک خودشان، مفاهیمی را در قالب نمایش (بازیگری و نقش بازی کردن) به صورت غیرمستقیم آموزش می‌دهد.

● **فعالیت باید متناسب با ویژگی‌ها و توانایی‌های سنی کودکان طراحی شود.**

● **در نمایش خلاق، روند فعالیت مهم‌تر از نتیجه‌ی آن است:** در نمایش خلاق، آماده شدن قصه یا نمایش در سطح حرفه‌ای و مطلوب، هدف نیست. بلکه مهم‌تر از آن، ارزیابی کیفیت مسیری است که کودک به

همراه مربی طی می‌کند و در تمام مراحل تمرینات، مشارکت مستقیم دارد.

● **در نمایش خلاق، تأکید بر امکانات و تجهیزات نیست:** نمایش خلاق، تنها به گروهی کودک، یک مربی واجد شرایط (خلاق و همراه با کودک در تمام مراحل و نه فرمان‌دهنده) و فضایی که بتوان در آن به راحتی فعالیت کرد، نیاز دارد.

نکته: چون در نمایش خلاق تأکید بر نقش‌آفرینی کودک است، وجود امکاناتی مثل لباس خاص نمایش، وسایل صحنه، گریم، موسیقی و... ضروری نیست. در صورت وجود این‌گونه امکانات در مراکز آموزشی، می‌توان از آن‌ها استفاده کرد.

● **در نمایش خلاق باید آزادی عمل نسبی برای کودک وجود داشته باشد:** دادن آزادی عمل به کودک ضمن ایجاد احساس امنیت باعث می‌شود، او با حقیقت روبه‌رو شود، و آن را جست‌وجو و بر طبق یافته‌های خود عمل کند. این فرصت مناسبی برای کسب تجربه و بیان خلاق توسط کودک است.

نکته: آزادی عمل نسبی به این معنی است که کودک در چارچوب برنامه‌ی کلاس، آنچه را مربی از او خواسته، به دل‌خواه نمایش دهد و بیان کند.

● **گسترش عنصر تخیل:** اگر توانایی به تصور درآوردن آنچه وجود ندارد را تخیل بنامیم، نمایش خلاق باید بتواند هدایت‌کننده‌ی تخیلات کودکان باشد؛ آن‌ها را گسترش دهد و به امور عینی نزدیک کند. همچنین باید بتواند برخوردهای عملی و عینی کودک را با واقعیت دنیای پیرامونش بیش‌تر و نزدیک‌تر سازد.

● **نمایش خلاق باید بتواند باعث برانگیختن، تقویت و پرورش خلاقیت کودک شود:** در نمایش خلاق، توجه به بدیهه‌پردازی و خلق کردن در لحظه، باعث برانگیختن خلاقیت می‌شود و استفاده از اعضای بدن و صدا

در اجرای نمایش خلاق توسط کودک، تکرار و تداوم آن و همراهی به موقع و مناسب مربی در نمایش خلاق، موجب تقویت و پرورش خلاقیت خواهد شد.

● **نمایش خلاق، متن از پیش تعیین شده ندارد و اساس کار، بر بدیهه سازی (بداهه پردازی) است:** همه چیز در لحظه و با کمک خود کودکان خلق می شود. متنی برای حفظ کردن وجود ندارد و تنها متنی که از قبل تهیه می شود، شرح فعالیتی است که مربی آن را براساس موضوع واحد کار و در نظر گرفتن تعداد و نوع تمرینات تهیه می کند. ولی چگونگی اجرای تمرینات به عهده ی خود کودکان است.

● **مشارکت همه ی کودکان در تمام مراحل فعالیت:** در نمایش خلاق، مشارکت کودکان لازم و ضروری است. آنان در مراحل گوناگون فعالیت (بحث و گفت و گو، اجرای تمرین ها، قصه سازی و نمایش دادن آن) در کنار مربی مشارکت مستقیم و غیرمستقیم دارند. ضروری است، تمام کودکان در فعالیت شرکت کنند و کودکی منفعل نباشد.

نکته: در نمایش خلاق، همه ی کودکان شرکت کننده، اجراکننده و تماشاگر هستند.

۷-۹. ویژگی ها و معیارهای کتاب مشاهده ی کودک

کتاب مشاهده، کتابی است که از طریق آن، کودک به مشاهده و بررسی پدیده های محیط اطراف می پردازد. مشاهده فرایندی است که از طریق آن، به پدیده های محیط اطراف توجه می کنیم، و در واقع، توصیفی برای یک واقعیت، بدون هرگونه تلاش برای تفسیر آن است. همچنین، مشاهده نخستین گام در پژوهش، آزمایش و انجام قضاوت محسوب می شود. پرورش مهارت مشاهده سبب می شود که کودکان به طور آگاهانه، در جست و جوی اطلاعاتی باشند که بر دانش آنان می افزاید. از مهم ترین اعمالی که نشاندهنده ی مشاهده ی علمی است، می توان به استفاده از حواس گوناگون، به کارگیری وسایل کمکی برای

مطالعه‌ی دقیق‌تر (ذره‌بین و...)، توجه به جزئیات مربوط به جسم، پدیده و موضوع و ارتباط آن‌ها با محیط اطراف و توجه به ترتیب و توالی وقایع اشاره کرد.

ویژگی‌ها و معیارهای تولید کتاب مشاهده بدین قرار است:

- **طرح پرسش مناسب:** با طرح پرسش مناسب، انگیزه‌ی نوآموزان برای مشاهده‌ی دقیق‌تر، بهتر و بیش‌تر، بالا می‌رود.
- **طرح‌ریزی مناسب برای جمع‌آوری شواهد درباره‌ی یک موضوع یا رویداد:** دادن فرصت کافی برای مشاهده‌ی آزاد و فرصت برای بحث درباره‌ی مشاهدات و ترتیب دادن مشاهده‌ی مجدد، سبب می‌شود، شواهد بیش‌تر، دقیق‌تر و معتبرتری در اختیار نوآموزان قرار گیرد.
- **برقراری ارتباط بین اجزای پدیده‌های مورد مشاهده و توجه به جنبه‌های متفاوت آن:** شامل راهنمایی‌های مشخص به کودکان، تا بتوانند از مشاهده‌ی سطحی گذشته و به مشاهده‌ی جزئیات و روابط بپردازند.
- **ایجاد زمینه برای بحث و گفت‌وگو:** کودکان از این طریق می‌توانند، حاصل مشاهدات خود را برای یکدیگر تعریف کنند. همچنین می‌توان فرصت‌هایی فراهم کرد، تا آنان ضمن توصیف مشاهدات، به پیش‌بینی فرایندهای مشابه و پیشنهاد فرضیه نیز بپردازند.

۸-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای گردش علمی کودک

گردش علمی، فعالیتی است که برای درگیر ساختن کودکان با تجربیات یادگیری نوآورانه و مشارکتی، در محیطی جدید طراحی شده است. گردش علمی مربیان را قادر می‌سازد، یادگیری کودکان را از داخل کلاس، به جامعه‌ی بزرگ‌تر (بیرون از کلاس) گسترش دهند. گردش علمی برای کودکان، مانند آزمایشگاهی است که یادگیری در آن، از طریق فعالیت‌های علمی تجربه شده در محیط‌های غنی شکل می‌گیرد. به طوری که ویژگی‌های گردش علمی بدین قرار است:

- متمم و مکمل برنامه‌ی درسی داخل کلاس باشد.
- به افزایش درک و دانش از موضوع منجر شود.
- واقعی بودن موضوع مورد مطالعه را مدنظر قرار دهد.
- زمینه‌ای برای بحث‌های کلاسی فراهم آورد.
- به پرورش فن مشاهده و ارائه‌ی گزارش بینجامد.
- فعالیت‌های ذوقی و گرایش به هنر را پرورش دهد.
- به پرورش مهارت جمع‌آوری اطلاعات و شواهد و مدارک منجر شود.
- مهارت‌های کار گروهی و روابط اجتماعی را تقویت کند.

۹-۱-۹. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب آزمایش کودک

آزمایش علمی، تجربه‌ای کاملاً علمی، تعریف شده و کنترل شده است که دیگران نیز با انجام آن، به همان نتیجه می‌رسند. آزمایش علمی به کودکان کمک می‌کند، راه‌حل‌های علمی را با استفاده از روش‌های دانشمندان به دست آورند، اطلاعات مفید علمی را مستقیماً کسب کنند، و مفاهیم علمی را عملاً بشناسند، آن‌ها را به کار گیرند و حتی تعمیم دهند. آزمایش، یکی از شیوه‌های اکتشاف است و از این حیث می‌توان، آن را در سه گروه اکتشاف به روش آزمون و خطا، اکتشاف تصادفی، و پژوهش طراحی شده گروه‌بندی کرد.

اگرچه هدف نهایی، توانمندی نوآموزان در طراحی پژوهش و اجرا و ارزیابی نتایج آن است، اما با توجه به محدودیت‌های مخاطبان دوره، می‌توان تعدیل در هدف‌ها و نتایج را انتظار داشت؛ به گونه‌ای که برخی از آزمایش‌های دوره‌ی پیش‌دبستانی را می‌توان در زمره‌ی مشاهدات ساده نیز محسوب کرد. چرا که با توجه به ویژگی‌های دوره‌ی پیش‌دبستانی، طراحی آزمایش علمی در این دوره با معیارهای علمی، بسیار مشکل خواهد بود. بدین لحاظ، طراحی فرصت‌هایی برای غنی ساختن مشاهدات

می‌تواند، عامل مناسبی برای آمادگی نوآموزان در طراحی و اجرای آزمایش‌های علمی پیچیده‌تر بعدی باشد. ویژگی‌ها و معیارهای تولید کتاب آزمایش بدین قرار است:

- طرح‌ریزی فرصت‌هایی که طی آن نوآموزان بتوانند، به دستکاری در متغیر یا متغیرهای مورد مشاهده بپردازند.
- پیش‌بینی فرصت مناسب به منظور مشاهده‌ی نتایج کار که بر اثر دستکاری، تغییر موقعیت، شرایط و عوامل به وجود آمده است.
- قرار دادن فرصت‌هایی در اختیار نوآموزان، به منظور تفسیر و پیش‌بینی نتایج در شرایط و موقعیت‌های مشاهده.
- انجام آزمایش توسط خود نوآموزان.

۹-۱-۱۰. ویژگی‌ها و معیارهای کتاب بحث و گفت‌وگو کودک

بحث و گفت‌وگو، روشی است که براساس فعالیت‌های گروهی نوآموزان سازماندهی می‌شود و در آن، فرصت‌ها و موقعیت‌های آموزشی به گونه‌ای برنامه‌ریزی می‌شوند که نوآموزان قادر باشند و تشویق شوند که ایده‌های خود را به نمایش بگذارند. انواع فرصت‌هایی که کودکان مایل و قادر هستند در آن به بحث و گفت‌وگو با یکدیگر بپردازند، عبارتند از:

۱. گفت‌وگوی غیررسمی

نوعی از گفت‌وگوست که در موقعیت‌های سازمان نیافته انجام می‌گیرد و طی آن، کودکان درباره‌ی خود و توانایی‌هایشان صحبت می‌کنند.

۲. گفت‌وگوی رسمی

الف) نوع اول: کودکان به نوبت درباره‌ی هرچه می‌خواهند، مربوط یا نامربوط، صحبت می‌کنند. این جلسات، معمولاً ترکیبی از بحث و گفت‌وگو

درباره‌ی موضوعات، اشیا و تجربیات گوناگون را دربرمی‌گیرد. این فرصت‌ها، به نام زنگ گفت‌وگو، زنگ اخبار و یا زنگ دور هم جمع‌شدن، نامیده می‌شود.

ب) نوع دوم: گفت‌وگوها پیرامون برنامه‌های روزانه شکل می‌گیرند. در این مرحله، کودکان درباره‌ی تلاش‌های خود و نیز در مورد کار با مواد گفت‌وگو می‌کنند. در پایان هر جلسه، باید فرصتی برای معرفی کارهای خود مثل نقاشی، ساختمان‌سازی، اختراع و مسئله‌هایی که حل کرده‌اند، داشته باشند.

ج) نوع سوم: شامل برنامه‌ریزی گروهی یا حل مسئله به وسیله‌ی گروه است. در این حالت از افراد دعوت می‌شود، تا نظرات خود را درباره‌ی موضوعی مشخص با دیگران در میان بگذارند، و نیز برنامه‌های آینده، علاقه‌ها و ایده‌های خود را شرح دهند.

هدف بحث و گفت‌وگو

بحث و گفت‌وگو، برای یادگیری همه‌ی موضوعات درسی اهمیت دارد، زیرا برای کودکان، فرایند کسب اطلاعات، بر دریافت صریح آن از دیگران برتری دارد و کودکان در این نوع فعالیت، مشارکت بیش‌تری دارند.

معیارهای تولید کتاب بحث و گفت‌وگو

- مربی نقش تسهیل‌گر را ایفا می‌کند و بحث را به سمت دستیابی به اطلاعات سوق می‌دهد.
- هدف کامل و واضحی برای بحث تدارک دیده شود.
- مسئله دارای جواب‌های متعدد باشد و باعث به‌کارگیری اندیشه شود.
- از شیوه‌های متفاوتی برای بیان ایده‌ها (بارش مغزی، تفکر زوجی، تحلیل موردی و ایفای نقش) استفاده شود.
- فرصت‌هایی برای مشارکت بیش‌تر نوآموزان فراهم آورد.

۲-۹. کتاب‌های کار، تمرین و ارزش‌یابی کودکان

این‌گونه کتاب‌ها، ضمن ایجاد فرصت‌هایی برای تعمیق و تثبیت آموخته‌ها، مربیان را در زمینه‌ی ارزش‌یابی از کودکان، شناخت استعدادها و علاقه‌مندی‌های آنان، و... یاری می‌دهد. در این کتاب‌ها، فرصت‌های لازم برای تمرین، تکرار و تثبیت یادگیری در قالب فعالیت‌های متنوع برای مخاطبان فراهم می‌شود. ضمن آن‌که به مربیان کمک می‌کند، بدون ایجاد اضطراب در نوآموزان، علاقه‌ها، استعدادها و توانایی‌های آنان را بشناسند و از آن‌ها، در بهبود کیفیت آموزشی استفاده کنند. کتاب‌های تمرین آموزش خطوط، رنگ‌آمیزی‌ها، زبان‌آموزی‌ها، آمادگی برای نوشتن و... از جمله‌ی این کتاب‌ها هستند. به‌طوری‌که ویژگی‌ها و معیارهای تولید آن بدین قرار است:

- هماهنگی با هدف‌ها و محدوده‌ی محتوای (حدود انتظارات) برنامه‌ی درسی.
- هماهنگی با اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی دوره.
- استفاده از تمرینات و فعالیت‌های واگرا، به منظور پرورش و تقویت خلاقیت در کودکان.
- فراهم آوردن فرصت‌هایی برای کاربرد برای یافته‌های علمی در میدان عمل.
- تقویت مهارت‌های تفکر و فراهم کردن فرصت‌هایی برای اندیشیدن.
- مواجه ساختن کودکان با پرسش و مسئله.
- استفاده از قالب‌های جذاب مثل بازی، در ارائه‌ی تمرین‌ها.

۳-۹. کتاب‌های توسعه‌ی مهارت‌های مربیان (راهنمای مربی)

کتاب‌هایی هستند که به توسعه‌ی دانش حرفه‌ای مربیان در زمینه‌ی طراحی و اجرای برنامه‌ها کمک می‌کنند و آنان را با روش‌های نوین کار با

کودک آشنا می‌سازند. در این کتاب‌ها، به درک بیش‌تر هدف‌ها و انتظارات برنامه‌ی درسی / طراحی و تولید واحدهای یادگیری، فعالیت‌های مناسب این دوره و معیارهای تولید و انتخاب فعالیت‌های مناسب آموزشی (شعر، قصه، بازی و...)، ارائه‌ی پروژه‌ها و یا پیشنهادهایی برای مربیان پرداخته می‌شود. به طوری که ویژگی‌ها و معیارهای تولید این گونه کتاب‌ها به قرار زیر است:

- کمک به طراحی واحد یادگیری توسط مربی.
- افزایش توانمندی مربی در تولید فعالیت‌های یاددهی - یادگیری.
- افزایش توانمندی مربیان در مدیریت آموزشی واحدهای یادگیری.
- تبیین چارچوب‌ها/ انتظارات و منطق برنامه‌ی درسی دوره برای مربیان.
- مطرح کردن شیوه‌های گوناگون آموزش متناسب با تفاوت‌های فردی کودکان.
- معرفی مواد و منابع مورد نیاز مربیان درخصوص طراحی واحدهای یادگیری و فعالیت‌های مناسب آموزشی.

۹-۴. کتاب‌های دانش‌افزایی مربیان

کتاب‌هایی هستند که اطلاعاتی را در زمینه‌های شناخت بیش‌تر کودکان، شیوه‌ها و روش‌های آموزش، شیوه‌های ارزش‌یابی و... برای مربیان فراهم می‌کنند. به عبارت دیگر، محتوای آن‌ها براساس دانش پایه، تعلیم و تربیت کودک، اهمیت آموزش‌های قبل از دبستان، هدف‌های برنامه‌ی درسی، روش‌های یاددهی - یادگیری، معرفی وسایل و تجهیزات، چگونگی برقراری ارتباط با والدین و... تنظیم می‌شود. معیارها و ویژگی‌های این قبیل کتاب‌ها بدین قرار است:

- برخورداری مطالب از اعتبار و صحت علمی.
- معرفی مواد و منابع مورد نیاز.

- بسط و تکمیل هدف‌ها / اصول و مفاهیم اساسی برنامه‌ی درسی.

۱۰. ویژگی‌ها و معیارهای عمومی تولید کتاب‌های آموزشی دوره‌ی

پیش‌دبستانی

- همه‌ی کتاب‌های آموزشی، بدون در نظر گرفتن نوع آن‌ها، باید ویژگی‌هایی بدین قرار داشته باشند:
- طراحی، رنگ و نوع نوشته‌های روی جلد جذاب و برانگیزنده باشد.
- قطع کتاب و شکل ظاهری آن، با مخاطب مورد نظر هماهنگ باشد.
- صفحه‌آرایی کتاب به گونه‌ای باشد که در خواننده ایجاد انگیزه کند، تا مباحث را با نظم فکری و منطقی دنبال کند.
- نوع و اندازه‌ی حروف کتاب، با ویژگی‌های سن مخاطب هماهنگ باشد.
- در تصویرسازی و طراحی به گونه‌ای عمل شود که علاقه به کار افزایش یابد.
- بین محتوا، تصویرها و محتوای متن هماهنگی وجود داشته باشد تا زمینه‌ی مناسب برای فهم بیش‌تر مطالب فراهم آید.
- کتاب دارای شناسنامه، مقدمه، فصل‌بندی مناسب، و... باشد.
- متن کتاب با اصول نگارشی و رسم‌الخط فارسی، تناسب داشته باشد.
- مطالب ارائه شده در کتاب، از انسجام و توالی منطقی برخوردار باشد.
- در سازماندهی کتاب، نوآوری وجود داشته باشد.

فهرست منابع

۱. راهنمای برنامه‌ی درسی دوره‌ی پیش‌دبستان. دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتب درسی. (۱۳۸۴).
۲. بازرگان، سیمین. مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی چند بعدی ماتریس زندگی. انتشارات مدرسه. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. (۱۳۸۴).
۳. ملکی، حسن؛ و معافی، محمود. گزارش تحقیق چگونگی تلفیق برنامه‌های تاریخ، جغرافیا، تعلیمات اجتماعی و ارائه‌ی اصول و روش‌های مناسب در این خصوص. پژوهشکده‌ی تعلیم و تربیت. (۱۳۷۵).
4. Young-Ihm kwon. Changing Curriculum for Early Child hood Education in England, Cambridge university.London (2005).
5. www.inca.org.uk/1278
6. www.inca.org.uk/1282
7. www.inca.org.uk/1287
8. www.inca.org.uk/1309

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی از ویژگی‌های عمومی کتاب‌های دوره‌ی
پیش‌دبستانی**

نام کتاب: ترجمه/ تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	جذابیت ظاهری روی جلد و ارتباط آن با محتوای کتاب					
۲	مناسب بودن کیفیت صفحه‌آرایی و قطع مناسب					
۳	تناسب اندازه‌ی حروف و واژگان به کار رفته در کتاب یا توجه به سن مخاطب					
۴	کیفیت تصویرها از نظر جلب توجه و روشن‌بودن پیام					
۵	کیفیت شناسنامه، به لحاظ داشتن مقدمه، فصل‌بندی و...					
۶	تناسب متن کتاب با اصول نگارش و رسم‌الخط فارسی معیار					
۷	انسجام و توالی منطقی مطالب ارائه شده در کتاب					
۸	نوآوری در سازماندهی کتاب					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های کار، تمرین و ارزشیابی کودکان دوره‌ی
پیش‌دبستانی

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد	ویژگی‌ها	ردیف
					هماهنگی با هدف‌ها و محدوددهی محتوا (حدود انتظارات) برنامه‌ی درسی	۱
					هماهنگی با اصول حاکم بر برنامه‌ی درسی	۲
					استفاده از تمرینات و فعالیت‌های واگرا به منظور پرورش و تقویت خلاقیت در کودکان	۳
					فراهم آوردن فرصت‌هایی برای کاربرد یافته‌های علمی در میدان عمل	۴
					تقویت مهارت‌های تفکر و فراهم کردن فرصت‌هایی برای اندیشیدن و فکر کردن	۵
					مواجه ساختن کودکان با پرسش و مسئله	۶
					استفاده از قابلیت‌های جذاب در ارائه‌ی تمرین‌ها	۷
					جمع امتیازات	
					جمع کل امتیاز	

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های توسعه‌ی مهارت‌های مربیان
(راهنمای مربی)**

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	کمک به طراحی واحد یادگیری توسط مربی					
۲	افزایش توانمندی مربی در تولید فعالیت‌های یاددهی-یادگیری					
۳	افزایش توانمندی مربیان در مدیریت آموزشی واحدهای یادگیری					
۴	تبیین چارچوب‌ها/ انتظارات و منطق برنامه‌ی درسی					
۵	مطرح کردن شیوه‌های متفاوت آموزش، متناسب با تفاوت‌های فردی کودکان					
۶	معرفی مواد و منابع مورد نیاز مربیان درخصوص طراحی واحدهای یادگیری و فعالیت‌های آموزشی					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های دانش‌افزایی مربیان

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	برخورداری از اعتبار و صحت علمی					
۲	معرفی مواد و منابع مورد نیاز					
۳	بسط و تکمیل هدف‌ها / اصول و مفاهیم اساسی برنامه‌ی درسی					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی
شعر کودک**

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	سادگی و بهره‌گیری از واژگان کودکان					
۲	کوتاهی شعر و قابل حفظ بودن آن					
۳	استفاده از زبان ایجاز و چکیده‌گویی					
۴	خیال‌انگیز بودن (استفاده از تشبیه‌های حسی و شخصیت بخشیدن به اشیا و امور)					
۵	رعایت موسیقی شعری (توجه به رعایت رابطه‌های آوایی کلام)					
۶	داشتن احساس و عاطفه					
۷	رعایت ساختار شعر یا هماهنگی و پیوستگی عمودی و افقی					
۸	داشتن محتوای آموزشی و کمک به رشد کودک					
۹	رعایت تناسب در کاربرد عناصر شعری و شناخت مخاطب					
۱۰	نوآوری و نوجویی و تحریک حس کنجکاوی کودکان					
۱۱	ارتباط با دنیای کودکان و آنچه که کودک هر روز با آن‌ها سروکار دارد.					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
بازی کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

۱ بسیار کم	۲ کم	۳ متوسط	۴ زیاد	۵ بسیار زیاد	ویژگی‌ها	ردیف
					متناسب بودن فعالیت با ویژگی‌ها، نیازها و توانایی‌های درک	۱
					توجه به هماهنگی بین اندام‌های گوناگون بدن و پرورش مهارت‌های حسی - حرکتی (راه رفتن، دویدن، پرتاب کردن، پریدن و...)	۲
					توجه به تقویت دقت و تمرکز و عکس‌العمل به موقع و پرورش خلاقیت	۳
					دارا بودن تعبیر منطقی (معنی و مفهوم)	۴
					وجود رابطه‌ی منطقی بین بخش‌های متفاوت بازی	۵
					پرهیز از ارائه‌ی روش‌های نامناسب در برخورد با کودکان ناموفق	۶
					جمع امتیازات	
					جمع کل امتیاز	

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های آموزشی در حوزه‌ی
نقاشی کودک**

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	امکان ترسیم شکل توسط کودک را فراهم می‌کند.					
۲	نقاشی کردن کودک تحت تأثیر ادراکات، احساسات و عواطف خود را میسر می‌سازد.					
۳	نقاشی بیانگر واقعه، پدیده یا موضوعات و مفاهیم است.					
۴	برای کودک آزادی عمل و انتخاب قائل شده است.					
۵	در طراحی فعالیت‌ها، تناسب سنی کودک رعایت شده است.					
۶	از ارائه‌ی الگو و کلیشه پرهیز شده است.					
۷	برای بروز خلاقیت و واگرایی، زمینه‌ی مناسب را فراهم کرده است.					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
نمایش خلاق کودک**

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	مطابق بودن فعالیت با تعریف نمایش خلاق					
۲	تناسب فعالیت با ویژگی‌ها و توانایی‌های سنی					
۳	توجه به روند فعالیت (مشارکت کودکان در تمام مراحل کار)					
۴	وجود آزادی عمل نسبی برای کودکان					
۵	گسترش عنصر خیال					
۶	برانگیختن، تقویت و پرورش خلاقیت کودکان					
۷	توجه به بدیهه‌سازی (بداهه‌پردازی) توسط کودکان					
۸	مشارکت همه‌ی کودکان در تمام مراحل فعالیت					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
کاردستی کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	ساختن شیء توسط کودک					
۲	زائیده‌ی ادراکات، فنون و مهارت‌های دستی کودک‌بودن، حجم ساخته شده					
۳	آزادی عمل کودکان در ساختن شیء					
۴	تناسب فعالیت با ویژگی‌ها و توانایی‌های سنی کودکان					
۵	فراهم آوردن زمینه‌ی مناسب به منظور بروز خلاقیت					
۶	پرهیز از ارائه‌ی الگو و کلیشه					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
مشاهده توسط کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	طرح پرسش مناسب برای شروع مشاهده					
۲	طرح‌ریزی مناسب برای جمع‌آوری شواهد و اطلاعات درباره‌ی یک موضوع یا رویداد					
۳	برقراری ارتباط بین اجزای پدیده‌های مورد مشاهده و توجه به جنبه‌های متفاوت آن					
۴	ایجاد زمینه برای بحث و گفت‌وگو بین نوآموزان با هم و نوآموزان با مربی					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
گردش علمی توسط کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	متمم و مکمل برنامه‌های کلاس است.					
۲	به افزایش درک و دانش از موضوع کمک می‌کند.					
۳	موضوع مورد مطالعه، واقعی است.					
۴	زمینه‌ی بحث‌های کلاسی را فراهم می‌کند.					
۵	پرورش فن مشاهده و ارائه‌ی گزارش را پرورش می‌دهد.					
۶	فعالیت‌های ذوقی و گرایش به هنر را پرورش می‌دهد.					
۷	مهارت جمع‌آوری اطلاعات و شواهد را پرورش می‌دهد.					
۸	مشارکت در کارها و روابط اجتماعی را تقویت می‌کند.					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
آزمایش توسط کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	برای کودک سؤال مطرح می‌کند و پاسخ قسمتی از سؤال‌های دانش‌آموز را می‌دهد.					
۲	طراحی و آماده‌سازی مواد و وسایل و انجام آزمایش تا حد امکان توسط کودک انجام شده است.					
۳	فرصت‌های لازم برای دستکاری در متغیر یا متغیرهای مورد مشاهده، توسط نوآموزان پیش‌بینی شده است.					
۴	فرصت مناسب برای مشاهده‌ی نتایج کار، برای نوآموزان پیش‌بینی شده است.					
۵	فرصت‌های لازم به منظور تفسیر و پیش‌بینی نتایج در شرایط و موقعیت‌های مشابه و گفت‌وگو درباره‌ی آن برای نوآموز ایجاد شده است.					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
بحث و گفت‌وگو توسط کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	نقش مربی، تسهیل‌گر، تشویق‌کننده و هدایت‌کننده است.					
۲	هدف بحث واضح و روشن است.					
۳	مسئله‌ای که برای بحث مطرح شده، دارای جواب‌های گوناگون است.					
۴	شیوه‌های متفاوت برای بیان ایده‌ها (بارش فکری، تفکر زوجی، تحلیل موردی و ایفای نقش توسط نوآموز) پیش‌بینی شده است.					
۵	فرصت‌هایی برای مشارکت بیش‌تر همگی نوآموزان فراهم شده است.					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

**پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی کتاب‌های فعالیت‌های آموزشی در حوزه‌ی
قصه کودک**

نام کتاب: _____ ترجمه/ تألیف: _____ کد کتاب: _____ ناشر: _____

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	داشتن طرح (آغاز، میانه و پایان)					
۲	مرتبط بودن موضوع به حیطه‌های تربیتی (اجتماعی، فرهنگی و...)					
۳	داشتن درونمایه (محتوای اصلی)					
۴	داشتن زاویه‌ی دید (اول شخص و سوم شخص)					
۵	توجه به شخصیت‌پردازی					
۶	صحنه‌سازی در زمان و مکان					
۷	فضاسازی به منظور آشنایی با جو داستان و بیان ویژگی‌های روحی و روانی شخصیت‌ها					
۸	بیان روابط به شکل منطقی و علت و معلولی					
۹	حقیقت‌مانندی یا تطابق تجربه‌های مطرح شده در قصه، با ذهنیت مخاطب					
۱۰	برخورداری از لحن و گفت‌وگو					
۱۱	تقویت حس باورپذیری در خواننده					
۱۲	نمود عنصر خیال به شکل پویا					
۱۳	آموزش به شیوه‌ی غیرمستقیم					
۱۴	پرهیز از پراکندگی مفهوم					
۱۵	رعایت اصول نوشتاری در سادگی (بیان زیبا و غنی‌سازی زبان)					
۱۶	هماهنگی سنی با مخاطب به لحاظ درونمایه و موضوع					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

پرسش‌نامه‌ی ارزشیابی بسته‌های آموزشی در حوزه‌ی پیش‌دبستانی

نام کتاب: ترجمه / تألیف: کد کتاب: ناشر:

ردیف	ویژگی‌ها	۵ بسیار زیاد	۴ زیاد	۳ متوسط	۲ کم	۱ بسیار کم
۱	ارتباط با برنامه‌ی درسی مصوب و اصول آموزش پیش‌دبستان					
۲	فراهم کردن زمینه برای رشد چندبعدی کودک					
۳	هماهنگی اجزای بسته‌ی آموزشی با یکدیگر					
۴	متناسب بودن با شرایط بومی و محلی					
۵	فراهم کردن فرصت‌های یادگیری مناسب برای کودکان از طریق سبک‌های گوناگون یادگیری					
۶	توجه به رویکرد تلفیقی و انعطاف‌پذیری به جای تأکید بر رشته‌های مجزا					
۷	قابل یادگیری بودن فعالیت‌ها و فعال کردن کودکان در جریان تولید					
۸	برخورداری از امکانات متنوع (دیداری، شنیداری، مکتوب)					
۹	در نظر گرفتن امکانات ثبت و مشاهده‌ی پیشرفت کودک					
۱۰	امکان گرفتن بازخورد به منظور بهره‌گیری در فعالیت‌های چندبعدی					
۱۱	مرتبط بودن با علاقه‌های کودکان					
۱۲	توجه به پرورش مهارت‌های فرایند تفکر و انتقادی					
۱۳	تناسب فعالیت‌ها با توانایی کودکان پیش‌دبستانی					
جمع امتیازات						
جمع کل امتیاز						

مجموعه راهنماهای تولید کتاب‌های
آموزشی می‌کوشد تا یافته‌های علمی، کاربردی و
دیدگاه‌های صاحب‌نظران درباره‌ی
سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی را برای
استفاده‌ی نویسندگان، ناشران و سایر
پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی ارائه کند.

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
دفتر انتشارات کمک‌آموزشی
دبیرخانه‌ی سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی
<http://samanketab.roshdmag.ir>